MAMLAKAT INVESTITSION FAOLIYATINING IQTISODIY O‘SISHDAGI O‘RNI

Boborajabova Sadoqat Farxod qizi
NDKTU “Iqtisodiyot va menejment”kafedrasi assistenti
https://doi.org/10.5281/zenodo.22953841

Annotatsiya. *Mazkur maqolada investitsiyalarning iqtisodiy mohiyati, mazmuni, asosiy turlari va iqtisodiy o‘sishdagi o‘rni yoritiladi. O‘zbekiston Respublikasida asosiy kapitalga investitsiyalarning 2021–2025-yillardagi dinamikasi Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlari asosida tahlil qilinadi. Investitsiya hajmining o‘sishi, moliyalashtirish manbalari va investitsion faollikning iqtisodiyot rivojiga ta’siri bo‘yicha xulosalar shakllantiriladi.*
Kalit so‘zlar: *investitsiya, asosiy kapital, kapital qo‘yilmalar, investitsion faoliyat, xorijiy investitsiyalar, moliyalashtirish manbalari, iqtisodiy o‘sish, investitsion muhit.*

Investitsiyalar iqtisodiy taraqqiyotning muhim omillaridan biri bo‘lib, ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish, infratuzilmani rivojlantirish va yangi ish o‘rinlarini yaratishda muhim ahamiyatga ega. Bozor iqtisodiyoti sharoitida investitsiya jarayonlari nafaqat alohida korxonaning, balki butun hudud va milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini belgilovchi omillardan hisoblanadi.

Investitsiya tushunchasi keng ma’noda kelgusida daromad yoki ijtimoiy-iqtisodiy samara olish maqsadida bugungi resurslarni uzoq muddatli loyihalarga yo‘naltirishni anglatadi. Bunda moliyaviy mablag‘lar bilan bir qatorda moddiy aktivlar, intellektual mulk, texnologiyalar va boshqa resurslar ham investitsiya obyekti bo‘lishi mumkin. Statistika amaliyotida asosiy kapitalga investitsiyalar yangi asosiy fondlarni sotib olish va ularni takror ishlab chiqarishga yo‘naltirilgan xarajatlar majmuini ifodalaydi.

Investitsiyaning iqtisodiy mohiyati resurslarni joriy iste’moldan voz kechib, kelajakdagi iqtisodiy manfaatni ta’minlaydigan faoliyatga yo‘naltirish bilan izohlanadi. Korxona nuqtayi nazaridan investitsiya yangi uskuna xarid qilish, bino-inshootlar qurish, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, axborot texnologiyalarini joriy etish yoki yangi mahsulot ishlab chiqarishni o‘zlashtirish ko‘rinishida namoyon bo‘ladi.

Investitsiyalarni bir necha mezonlar bo‘yicha tasniflash mumkin. Mulkchilik shakliga ko‘ra davlat, xususiy va aralash investitsiyalar; manbasiga ko‘ra o‘z mablag‘lari, jalb qilingan mablag‘lar, bank kreditlari va xorijiy mablag‘lar; yo‘nalishiga ko‘ra ishlab chiqarish, infratuzilma, uy-joy, ta’lim, sog‘liqni saqlash va boshqa investitsiyalar ajratiladi. Xorijiy investitsiyalar esa to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar hamda xorijiy kredit va boshqa moliyaviy resurslarni o‘z ichiga olishi mumkin.O‘zbekistonda investitsiya jarayonlarining zamonaviy holati

Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlari O‘zbekistonda asosiy kapitalga investitsiyalar hajmi so‘nggi yillarda sezilarli oshganini ko‘rsatadi. 2023-yilda 352,1 trln so‘m asosiy kapitalga investitsiya o‘zlashtirilgan bo‘lib, bu 2022-yilga nisbatan 122,1 % ni tashkil etgan. 2024-yilda ushbu ko‘rsatkich 493 652,0 mlrd so‘mga, 2025-yilda esa 591 141,0 mlrd so‘mga yetgan.

Yil	Asosiy kapitalga	Oldingi yilga nisbatan, %	Izoh

	investitsiyalar, so‘m trln		
2021	239.6	—	Bazaviy yil
2022	226.6	94,6	Pasayish
2023	352.1	155,4	Keskin o‘sish
2024	493.652	140,2	Yuqori o‘sish
2025	591.141	119,7	O‘sish davom etgan

Izoh: 2021–2023-yillar bo‘yicha qiymatlar Statistika qo‘mitasi press-relizlaridagi yillik ma’lumotlardan, 2024–2025-yillar qiymatlari esa tegishli yillik hisobotlardan olindi. 2022-yildagi pasayish 2021-yilga nisbatan nominal hajm bo‘yicha hisoblangan.

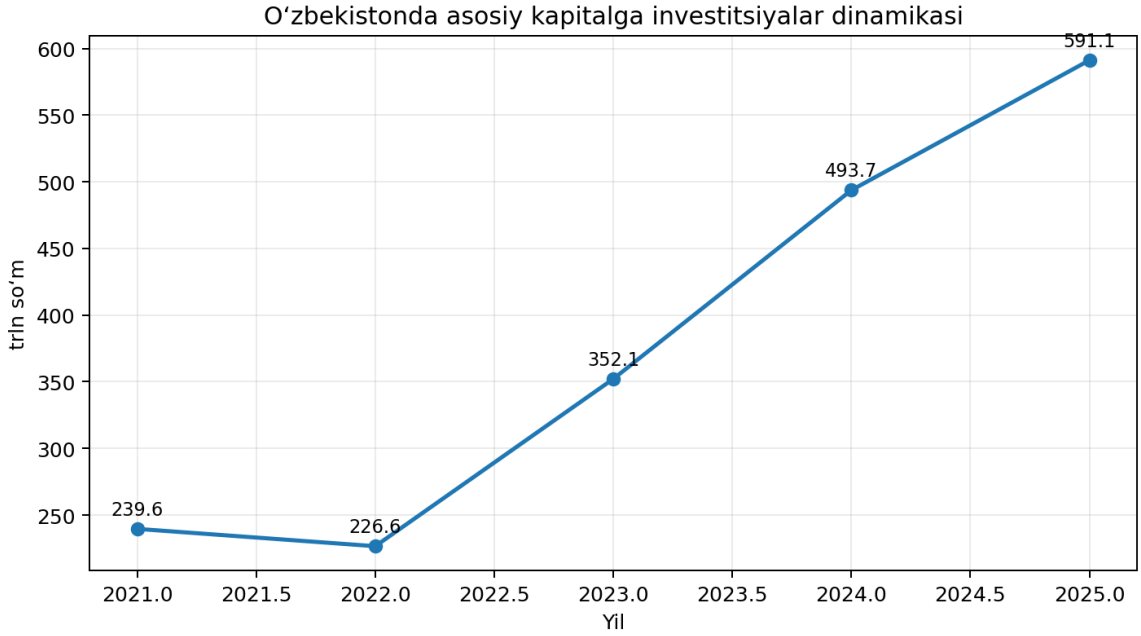

1-rasm. O‘zbekistonda asosiy kapitalga investitsiyalar dinamikasi, 2021–2025-yillar.

Grafikdan ko‘rinadiki, 2022-yilda investitsiyalar hajmi 226,6 trln so‘mgacha kamaygan bo‘lsa-da, 2023-yildan boshlab juda yuqori o‘sish kuzatilgan. 2024-yilda 493,7 trln so‘m, 2025-yilda esa 591,1 trln so‘mga yetishi investitsion faollikning kuchayganini ko‘rsatadi. 2025-yil yakunlari bo‘yicha asosiy kapitalga investitsiyalar 2024-yilga nisbatan 10,5 %oshgan

Investitsiyalarning moliyalashtirish manbalari va tarkibi

Investitsiyalarning iqtisodiy samaradorligi ko‘p jihatdan ularni moliyalashtirish manbalarining tarkibiga bog‘liq. O‘z mablag‘lari korxonaning moliyaviy barqarorligini ifodalasa, jalb qilingan mablag‘lar investitsiya loyihalarini tezroq amalga oshirish imkonini beradi. Shu sababli investitsiya siyosatida ichki moliyaviy resurslar bilan birga bank kreditlari, xorijiy kapital va boshqa moliyalashtirish vositalaridan oqilona foydalanish muhimdir.

2023-yil ma’lumotlariga ko‘ra, 352,1 trln so‘mlik asosiy kapitalga investitsiyalarning 66,4 foizi yoki 233,8 trln so‘mi jalb qilingan mablag‘lar, 33,6 foizi yoki 118,3 trln so‘mi korxona, tashkilot va aholining o‘z mablag‘lari hisobidan moliyalashtirilgan. Markazlashgan manbalar 44,8 trln so‘m, markazlashmagan manbalar esa 307,3 trln so‘mni tashkil qilgan.

Ko‘rsatkich	Hajmi, trln so‘m	Jami investitsiyadagi ulushi
Jami asosiy kapitalga investitsiyalar	352.1	100,0 %
Jalb qilingan mablag‘lar	233.8	66,4 %
O‘z mablag‘lari	118.3	33,6 %
Markazlashgan manbalar	44.8	12,7 %
Markazlashmagan manbalar	307.3	87,3 %
Xorijiy investitsiya va kreditlar	187.9	53,4 %

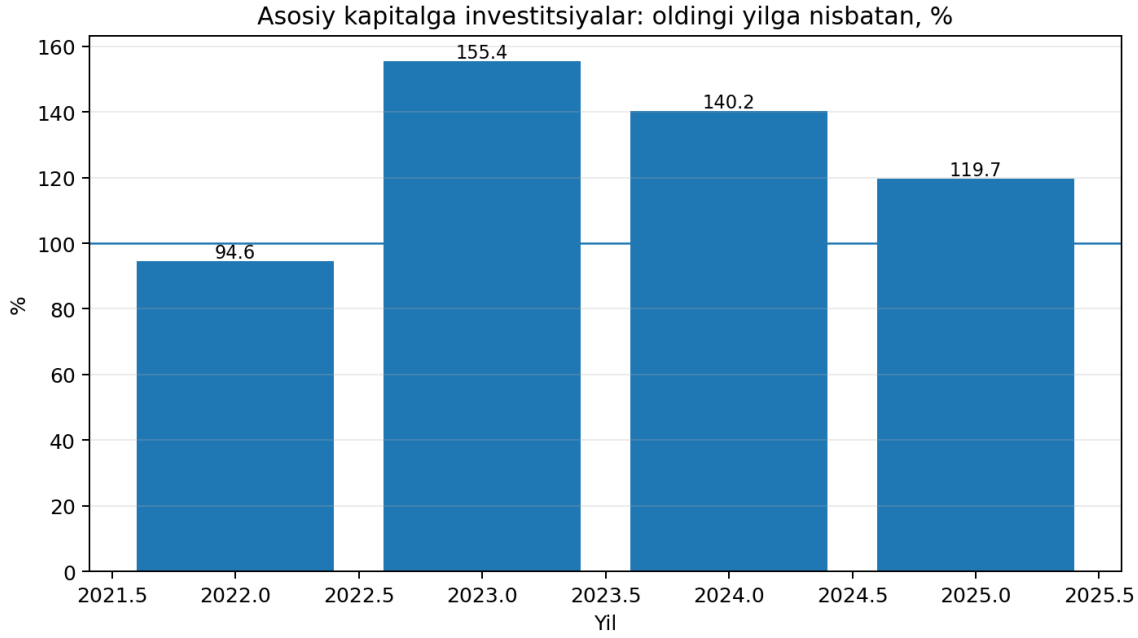

2-rasm. Asosiy kapitalga investitsiyalar hajmining oldingi yilga nisbatan o‘zgarishi.

Xorijiy kapitalning roli ham yuqori. 2024-yilda O‘zbekistonda 27,7 mlrd AQSH dollari miqdorida xorijiy investitsiya va kreditlar o‘zlashtirilgan. Ularning asosiy manbalaridan biri Xitoy bo‘lib, uning ulushi 28,7 % ni tashkil etgan; Rossiyaning ulushi 12,7 % bo‘lgan.

Investitsiyalarning o‘sishi ayniqsa iqtisodiy o‘sishga katta ta’sir qiladi,

Investitsiyalar iqtisodiy o‘sishga bir nechta kanallar orqali ta’sir ko‘rsatadi. Birinchidan, asosiy fondlar hajmining ko‘payishi ishlab chiqarish quvvatlarini oshiradi. Ikkinchidan, zamonaviy uskunalar va texnologiyalar mehnat unumdorligini oshirib, mahsulot tannarxini pasaytirishga xizmat qiladi. Uchinchidan, yangi investitsiya loyihalari qo‘shimcha bandlik va daromad manbalarini yaratadi. To‘rtinchidan, transport, energetika, aloqa va ijtimoiy infratuzilmaga kiritilgan investitsiyalar hududlarning uzoq muddatli rivojlanish salohiyatini kuchaytiradi.

O‘zbekistonda investitsiya hajmining oshishi sanoat, energetika, qurilish, transport, qishloq xo‘jaligi va xizmatlar sohalarida ishlab chiqarish bazasini kengaytirish uchun muhim sharoit yaratmoqda. 2023-yilda asosiy kapitalga investitsiyalarning 352,1 trln so‘mga yetishi va 2025-yilda

591,1 trln so‘mga chiqishi investitsiya jarayonlari iqtisodiy siyosatning muhim yo‘nalishlaridan biri ekanini ko‘rsatadi. Investitsiya siyosatini takomillashtirish yo‘nalishlarini quyidagi asosiy turlarga ajratiladi:

- Investitsiya loyihalarini tanlashda faqat investitsiya hajmiga emas, balki ularning rentabelligi, ichki daromadlilik normasi (IRR), sof joriy qiymati (NPV), qaytish muddati va ijtimoiy samaradorligiga ham e’tibor qaratish.
- Yuqori qo‘shilgan qiymat yaratadigan, eksport salohiyatiga ega va texnologik yangilanishni ta’minlaydigan loyihalarga ustuvorlik berish.
- Hududlar o‘rtasidagi investitsion tafovutlarni kamaytirish uchun infratuzilma va muhandislik-kommunikatsiya tarmoqlariga investitsiyalarni kengaytirish.
- Xorijiy investorlar uchun ma’muriy jarayonlarni soddalashtirish, investitsiya muhitining barqarorligi va huquqiy himoyani kuchaytirish.
- Investitsiya loyihalarining ochiq monitoringini kuchaytirish va davlat mablag‘lari hisobidan amalga oshiriladigan loyihalarda natijadorlik ko‘rsatkichlarini muntazam baholab borish.

Investitsiyalar iqtisodiy tizimning kelajakdagi ishlab chiqarish salohiyatini shakllantiruvchi asosiy omillardan biridir. Ularning mohiyati mavjud resurslarni kelgusida daromad va ijtimoiy samara olish maqsadida uzoq muddatli faoliyatga yo‘naltirishda namoyon bo‘ladi. Asosiy kapitalga investitsiyalar esa yangi asosiy fondlarni yaratish, mavjud quvvatlarni kengaytirish va modernizatsiya qilishning moliyaviy asosini tashkil etadi.

O‘zbekiston statistikasi tahlili 2021–2025-yillarda investitsion jarayonlarda umumiy o‘sish tendensiyasi mavjudligini ko‘rsatadi. 2021-yildagi 239,6 trln so‘mdan 2025-yilda 591,1 trln so‘mgacha o‘sish mamlakat iqtisodiyotida investitsion faollik sezilarli kuchayganini anglatadi. Ayniqsa, 2023–2025-yillardagi yuqori o‘sish sur’atlari ishlab chiqarish va infratuzilmaga yo‘naltirilgan kapital qo‘yilmalarning kengayganini ko‘rsatadi.

Kelgusida investitsiya siyosatining asosiy vazifasi faqat investitsiya hajmini oshirish emas, balki uning sifatini yaxshilashdan iborat bo‘lishi lozim. Yuqori texnologiyali, eksportga yo‘naltirilgan, resurs tejamkor va yuqori qo‘shilgan qiymat yaratuvchi loyihalarga ustuvorlik berish iqtisodiy o‘sishning barqarorligini ta’minlaydi.

FOYDALANILGAN MANBALAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston Respublikasida asosiy kapitalga investitsiyalar (2025-yil yanvar-dekabr). 2026.
2. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy holati (2025-yil yanvar-dekabr). 2026.
3. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston Respublikasida asosiy kapitalga investitsiyalar (2024-yil yanvar-dekabr). 2025.
4. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston Respublikasida 2023-yil yanvar-dekabr oylarida asosiy kapitalga o‘zlashtirilgan investitsiyalar. 2024.
5. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston Respublikasida 2022-yil yanvar-dekabr oylarida asosiy kapitalga o‘zlashtirilgan investitsiyalar. 2023.
6. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Rasmiy statistika: Investitsiyalar. stat.uz.
7. Investitsiya loyihalari tahlili. Darslik. M.S.Qosimov, Toshkent 2021,192-bet.
8. Suyunov D., Xolbayev B. Управление проектами: методы и стандарты. Учебное пособие. Ташкент 2021 год. 225 стр.

9. The handbook of project management .Edited by Martina Huemann and Rodney Turner.y.2023-p-p 667.
10. Boborajabova S. F.Iqtisodiyotga intellektual investitsiyalarni jalb qilish va sun'iy intellektning ahamiyati. Science and innovation Jurnali,2025 yil 363-365.